

enim inserit menti Spiritus Sanctus, adeoque verbum Dei frustra a concionatoribus prædicatur exterius, nisi illud interius prædicet, mentique inserat Spiritus Sanctus; sive autem ipse illud per concionatorem exterius, sive per se solum interius menti inspiret et inserat, parum refert: idem enim utrobique est gustus et fructus. Transit enim in naturam nostram, factique nos Deo fructificare, ut ait Thomas Anglicus.

QUOD POTEST SALVARE (SYRUS, *vivificare*) ANIMAS VESTRAS, — nimirum eas regenerare, eisque tribuere novam nativitatem, eamque supernaturalem, hic per gratiam, in futuro per gloriam. Respiciet S. Jacobus ad id quod dixit vers. 18: «Voluntarie enim nos genuit verbo veritatis;» verbum enim veritatis est verbum insitum animæ nostræ a Spiritu Sancto, ad peragendam hanc divinam generationem, quæ fit per remissionem peccatorum, infusionem justitiæ et sanctificationem, quam indes innovare et augere possumus et debemus. Hoc est quod ait Paulus, *Roman. 1. 10*: «Non enim erbescio Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti;» et cap. x, vers. 10: «Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.» Vide ibi dicta. Porro verbum Dei salvat animam, non per solam fidem ei credendo, ut volunt heretici; sed ei obediendo, illudque opere et vita complectendo, ac præsertim multa pro eo patiendo, ut passi sunt primi fideles et Martyres. Illud ita esse docet S. Jacobus dum subdit:

22. ESTOTE AUTEM FACTORES VERBI, ET NON AUDITORES TANTUM. — g. d. Quod dixi: «Suscipite insitum verbum,» intelligo sic, ut non tantum illud audiat et credatis, sed et ut idem opere perficiatis. «Scienti enim bonum et non facienti, peccatum est illi,» ait S. Jacobus, cap. iv, vers. 17: et Christus, *Luce xi, 28*: «Beati, inquit, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud,» adeoque «Jesus cepit primo facere, et deinde docere,» *Actor. 1. 1*. Christo enim «scientia erat norma vivendi, vita dicendi.» Non enim præclarus scivit, quam sanctus vixit; nec docuit majora quam fecit. Christum dum imitati sunt omnes Sancti. Ita S. Paulus: «Imitatores, ait, mei estote, sicut et ego Christi, I *Corinth. xi, 1*. S. Gregorius, homil. 29 in *Evang.*, dicens: «Ego jam credidi, ergo salvus ero,» respondet: «Verum dicit, si fidem operibus tenet: vera etenim fides est, que in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc enim est quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit, ad *Titum, v*: Qui confitentur nosse Deum, factis autem negant.» Hinc Joannes ait, *epistola I*, cap. II: «Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est. Tunc enim veraciter fideles sumus, si, quod verbis promittimus, operibus complemus.» S. Augustinus, serm. *De blasphemiam in Spiritum Sanctum*: «Scopus, ait, Christianæ religionis est, ut que ex doctrina veritatis didicimus, opere

impleamus. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur,» Nervose Nazianzenus, *orat. 27*: «Opus, inquit, sermone fortius est.» Et S. Bernardus ad Eugenium Pontificem, lib. II *De Consider.*, cap. VII: «Audi, ait, canticum meum, et quidem minus suave, sed salutare. Monstruosa res gradus summus, et animus infimus; sedes prima, et vita ima; lingua magniloqua, et manus otiosa; sermo nullus, et fructus nullus; vultus gravis, et actus levis; ingens auctoritas, et nutans stabilitas.» Vide dicta *Act. 1. 1*.

FALLENTES VOSMETIPSOS, — *παρολογίζεσθε ταυτοῖς*, id est, paralogismo et fallaci argumentatione decipientes, et in errorem seducentes vosmetipsos, uti faciunt Sophistæ. Hoc enim est sophisma diaboli et hereticorum: scriptum est: Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; ergo bonis operibus non est opus, sed sola fides ad salutem sufficit. Rursum: Beatus est qui audit et suscipit verba Dei; valeant ergo opera et labores, abeat cruce in malam crucem. Sed respondendum est, neminem prudenter audire et credere, nisi auditis et creditis obediatis, eaque in opus redigat. Porro «infelicis est decipere quam decipi,» ait S. Eucherius, *epistola ad Valerianum*; sed infelicissimum est decipere seipsum, et decipi a seipso, præsertim ubi æterna salus agitur. Ita hodie plurimi seipso fallunt; auditoribus enim verbi Dei plena sunt templa, sed factoribus vacua. Tot millia crebro audiunt conciones, et vix unus est qui vitam in melius commutat; nimirum, quia audiunt verbum Dei ut carmen musicum aures illillans, non mentem foriens, uti queritur *Ezech. cap. xxxiii, vers. 32*.

23. QUIA SI QUIS AUDITOR EST VERBI, ET NON FACTOR, HIC COMPARABITUR VIRO CONSIDERANTI VULTUM NATIVITATIS SUE. — Id est, nativum cuius quo natus est, non fictum; non pictum, non personatum. Nota: «viro innuit viros non uti, sed abuti speculo: mulierum enim *υποκριμας*, non virorum est speculum et imago. Unde S. Paulinus, Nota Episcopus, et eum imitatus nuper Cardinalis Bellarminus, rogantibus amicis ut permitteret se depingi, suique imaginem suis operibus præfigi, acute et religiose respondit: «Vel cupitis depingere meum veterem hominem, vel novum? Si veterem, ille deformis est; nec pictura, sed latibris dignus: si novum, ille necdum perfectus est.»

IN SPECULO. — Nota: Sicut speculum dicitur in quod inspicimus, et speciem, id est imaginem, nostram contemplamur: sic hic verbum et lex Dei vocatur speculum, quia in eo nos inspicimus et speciem animæ contemplamur, ut videamus quantum a virtutis perfectione distemus, et maculas animæ intuentes eas abstergamus et eliminamus. Verbum enim et lex Dei ostendit clare sine fuso et adulatione præcepta virtutum et prohibitiones vitiorum omnium; illis adens promissa et premia, his minas et supplicia; ut illas nobis imprimat, hæc et mente eradat. Unde S. Aug. 19.

hinc scripsit *verbum* quem vocavit *Speculum*, quia in eo colligit sententias morales S. Scripturæ de virtutibus et vitis; ut in eo «credens, inquit, qui Deo obedire voluerit, se inspicat, quantumque in bonis moribus operibus profecerit, et quantum sibi desit attendat.» Idem in *Psalm. cii, conc. 1*: «Vide, ait, si hoc es, quod dixit (Psalmes); si nondum es, geme ut sis. Renuntiavit tibi speculum faciem tuam: sicut speculum non sentit adulatorem, sic nec te palpes.» Et S. Leo, serm. 11 de *Quadrag.*: «Artifex misericordia Dei, inquit, splendidissimum in mandatis suis condidit speculum, in quo homo sue mentis faciem inspicere; et quam conformis imagini Dei, aut quam dissimilis esset, agnosceret.» Speculum enim ita pingit Virgilius in *Epigramm.*:

Imago in unda.

Redditur ciliis liquida spectantis in unda,
Qualem rejectat speculi nitidissimus orbis.
Etiligens liquida respondet ab aquare fontis,
Quis et a speculo simulatrix umbra resultat.

Pari modo ait S. Bernardus, serm. 1 de *septem penitentibus*: «Evangelium, speculum veritatis, nemini blanditur, nullum seducit; talem in eo se quisque reperit, qualis fuerit, ut nec ibi timore trepidet ubi non est timor, nec lætetur cum male fecerit.» Et citato hoc loco S. Jacobi: «Nos autem, fratres, consideremus nosmetipsos in ea quam audivimus S. Evangelii lectione, ut proficiamus ex ea, et corrigamur, si qua in nobis deprehendimus corrigenda.»

Hujus rei symbolo jusserat Deus *Exodi xxxviii, 8*, fieri labrum eneum ex speculis mulierum, ut in eo sacerdotes sacrificaturi se lavantes inspicerent, et si quid maculatum, vel incompositum invenirent, detegerent et componerent. Nam, ut ait S. Gregorius, hom. 17 in *Evangelia*: «Specula mulierum sunt præcepta Dei, in quibus se sanctæ animæ semper aspiciunt, et si qua in eis sunt fœditatis macule, deprehendunt, cogitationum vitia corrigunt, et quasi renitentes vultus velut ex reddita imagine componunt: quia dum præceptis Dominicis soletur intendunt, in eis procul dubio quid in se celestis viro placeat, vel quid displicet agnoscent.»

Sicut ergo femine dum se comunt et ornant, studiosæ se in speculo intuentur, ut omne quod fœdum in facie viderint eluant, eamque pulchre per omnia componant: ita Christianus debet assidue intueri speculum: verbi et legis divinæ, ac juxta eam se totum moreque omnes reformare et exornare. Scribit Ludovicus Vives in S. Augustini lib. XVIII de *Civit.*, cap. XIII, basilicæm sic occidi: circumstant venatores se undique speculis, in qua cum ille se introspicit, venenati speculum visualium radii ex oculis egressi, vi speculi ad ipsum reflectuntur, itaque eum inficiunt et necant: ita peccator scelerum suorum radices in lege Dei intuens et ad se reflectens, compunctus intuitu illa peccata, quæ tam fœda

et legi Dei repugnantia conspiciat, novumque hominem induit. Hoc est quod ait S. Paulus, II *Corinth. iii, 18*: «Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritate, tanquam a Domini spiritu.» Nam, ut ait S. Augustinus, lib. XV *Trinit.*, cap. VI: «Speculantes dixit per speculum videntes (hoc enim est *καθ' ὀφθαλμους*), non de speculo prospicientes. Transformamur ergo, dicit, de forma in formam mutamur, atque transimus de forma obscura in formam lucidam,» ut scilicet simus imago Dei, eumque quasi exemplar ad quod creati sumus representemus, dum conformamus nos verbo tum animato et incarnato, puta Christo; tum scripto, præcepto et audito; de eo enim ait Psaltes, *Psalm. cxii, 103*: «Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.» Et *Proverb. vi, 23*: «Mandatum lucerna est, et lex lux, et via vite increpato disciplinæ.» Præclare S. Leo, serm. I de *Quadrag.*: «Hæc, ait, nostri generis est dignitas, si in nobis quasi in quodam speculo divinitatis forma resplendeat.» Hinc utilissimum est crebro intueri, legere, vel audire vitam Christi et Sanctorum, quæ est quasi lex viva et speculum animatum, ut ex eorum nostris corrigamus vitæque Christi et Sanctorum conformem. Efficacia enim sunt sanctitatis exempla, quia Sancti fuerunt homines debiles et infirmi, uti sumus nos; et quod illi per gratiam Dei potuerunt, nos quoque possumus.

Nota: Tū *vultum nativitatis sue*, id est, nativum et genuinum (hunc enim significat Græca vox *γεννητικῶς*), significat nos in speculo non intueri imaginem vultus nostri, ut vulgus putat, sed ipsummet vultum per speciem non directam, sed reflexam. Aliter ergo videmus rem in speculo, aliter in imagine: quia ad imaginem quasi obiectum adequatum terminatur visio, ex qua mens assurgit ad rem, cujus est imago, imaginandam et contemplandam; in speculo vero imago quæ videtur, non est imago, sed est ipsissima res obiecta speculo, visa in eo per sui speciem, a speculo ad oculum videntis reflexam, ita ut visio proxime terminetur ad faciem propriam, illaque sit obiectum visus (non imago speculi), in quod ipse immediate per speciem illam reflexam fertur; illa ergo imago visa in speculo non est imago, sed est ipsissima hominis facies, prout per speciem in speculo et a speculo reflexam videtur. Quare delira fuit Acco anus, que in speculo seipsam quasi in imagine intuens, cum ea quasi cum alia muliere colloquebatur, arridebat, minabatur, etc., de qua Rhodiginus, lib. XVII, cap. II. Ferunt et eos qui rapiunt calum tigris, illi insequenti speculum e vitro obijcere, in quo ipsa se intuens, visa sui in speculo imagine, putans illam esse suum catulum, in eo contemplando hæret raptoremque cum catulo abire permittit.

Sed audi hanc questionem utrimque ventilantem et definitentem nostrum Circumque Angulo-

ofum, lib. I *Opticorum*, proposit. 46: «An imago illa, inquit, qua in speculo cernitur, species sit, an res ipsa? Alii aiunt, alii negant. Speciem esse his argumentis probari videtur. Primo, quia id quod in speculi profunditate oberrat, non tam verum aliquod corpus, quam phantasticum et imaginabile esse potest. Unde illud a S. Jacobo usurpatum cap. I: Si quis auditor est verbi, et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo, etc. Deinde res vera minime tibi est, ubi idolum apparet. Est ergo hoc aliud a re ipsa: at nihil aliud esse potest quam species; ergo quod in speculo cernitur, species est, non res vera. Contra non speciem, sed rem ipsam in speculo videri, argumentum est, quod phantasia in profunditate speculi immersa apparet: si autem species esset, ea in speculi superficie ubi terminatur, necessario videretur. Non est ergo species, sed res ipsa quam in speculo cernimus. At quomodo res intra speculum videtur, cum ibi non sit? Respondeo, in omni specierum inflexione rem alio loco, quam revera sit, apparere. Idem est de imagine, sive de virunculo (unde ab Hebraeis vocatur *תבנית* *teson*) quem in alterius pupilla cernimus. Est enim *teson* velut a convexo speculo repercussa intuentis simulacrum: cornea enim tunica propter levorem formas rerum obiectarum remittit, at rebus ipsis minores propter sphericam convexitatem.» Sic mystice in verbo et lege Dei non imaginem aliquam, sed ipsissimam Dei voluntatem, Deumque ipsum quasi in speculo intuemur, amplectimur et revereremur.

24. CONSIDERAVIT ENIM SE, ET ABIIT, ET STATIM OBLITUS EST QUALIS FUERIT. — Hinc Romae vir quidam solers mihi questionem proposuit, an speculum vim aliquam habeat inducendi oblivionem sui potius, quam alterius subjecti in eo visi; id enim videtur innuere hic S. Jacobus. Verum nil tale est, nec tale quid significat S. Jacobus: speculum enim eodem modo, eadem claritate et efficacia representat vultum proprium, atque alienum. ac proinde tam quis obliviscitur vultus alieni, quam proprii, si eum in speculo duntaxat inspexerit; sed quia vultum alienum, quem in speculo inspexit, cominus in se sine speculo per speciem directam intueri potest, et saepe intuetur, hinc magis menti et memoriae imprimi imaginem ejus, quam proprii, quem in se directe intueri nequit, sed tantum reflexe in speculo. Reflexe enim species refranguntur, ideoque debiliores sunt, et debilius ferunt oculum et mentem quam directe: unde Apostolus, *I Corinth.* XIII, visionem per speculum vocat obscuram et aenigmaticam: «Videmus, ait, nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem.» Ita Dionysius Cartusianus: «Imago, inquit, in speculo habet debile esse, et intentionale potius quam reale; ideo debilem facit impressionem, quia modus agendi sequitur modum essendi, ac

propterea ex tali impressione sequitur labilis in mente cognitio, indeque facilis obivio.» Idem docet Agullionius, lib. I *Optic.*, proposit. 46: «Cur, inquit, adeo debilis figura in speculo ostendatur? Respondeo, quia repercussione languescit. Unde eam eodem ex uno speculo in aliud et aliud reflectitur, secunda reflexio obscurior est quam prima, et tertia quam secunda, atque eodem ordine ceterae.»

Quapropter speculum divini verbi et legis identidem nobis inspicendum est, ut ejus memoriam in mente renovemus, nutriamus, aciemus, adeoque vivaciter imprimamus, ut voluntatem feriat, compungat et ad opera bona adigat. Hoc significat S. Jacobus cum dicit: «Consideravit enim se, et abiit,» *q. d.* Obiit et in transitu contemplatus est se in speculo; ideoque abiens et in alia objecta incurrens, «statim oblitus est qualis fuerit,» id est, qualem se videri in speculo: unde nec maculas eluere, nec in composita componere curat. Simili enim modo qui oblit verbum Dei audit, et illico ad negotia terrena et saepe caducas animum transfert, statim obliviscitur et speculi et sui, id est, et legis divinae et morum suorum, ut eos corrigere et legi divinae adequare non curet, praesertim si speculum hoc legis divinae intueatur non tam utilitatis, quam voluptatis et curiositatis causa, nimirum ut pascat oculos et aures vana ejus cognitione et eloquentia; non autem ut illam in proxim redigat, vitamque illi conformet. Sic enim curiose multi, viri praesertim (unde solerter ait S. Jacobus, «similis est viro,» non mulieri: haec enim se aspexit in speculo ut mundet et ornent) intuentur se in speculo, ut videant an senes appareant, an juvenes; an pulchri, an deformes; an sereni, an morosi et rugosi; ut Claudianus, lib. I *in Eutropium*, de Laide se in speculo contemplantate ait:

Seque reformidat speculo damnante senectus,

et Ovidius, lib. *Trist.*:

Mlet quoque, ut in speculo rugas aspexit aniles
Tyndaris.

Videre ergo in speculo, est proverbium significans, videre superficialiter duntaxat, ita ut penitus rem non perspicias, nec ejus intima penetres: unde *I Corinth.* XII, 12: «Videmus, inquit, nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem,» *q. d.* Videmus nunc divina per fidem superficialiter, sed in caelo et visione Dei per speciem intima eorum conspiciemus. Hinc et S. Jacobus visioni in speculo quasi superficiali opponit perfectionem, qua penitus res inspicitur et perspicitur, cum subdit: «Qui autem perspexit in lege.»

Quocirca apposite Petrus Belesensis, *serm.* 51, ait, triplices esse verbi Dei auditores, pigros, activos, contemplativos: *primos* audire et contemnere; *secundos* audire et auditis obedire;

tertios audire et in amplexu obdormire. *Primos* esse quos hic tangit S. Jacobus, qui nimirum, auditio verbo Dei, cogitantes de morte, judicio et inferno compunguntur; sed mox conversi ad terrenas curas et illecebras, ejus obliviscuntur. Eosdem noster Joannes David in imagine duodecim speculorum comparat cum iride, quae solis quodam est speculum, ut ait Seneca, lib. I *Natur. quest.*, cap. IV, sed imperfectum et evanidum, quia partes alicuae nubis sunt crassiores quam at solem transmittant, aliae tenuiores quam ut excludant: quo fit ut in iride sit color igneus a sole, caeruleus a nube, caeteri ab utriusque mixtura.

Memorable est quod scribit Theodoretus in *Historia SS. Patrum*, cap. IV, de Eusebio anachoreta spectante arantes in agro. «Cum, inquit, divinus Ammianus legisset locum Evangelicum, seiscitaretur autem interpretationem, jussit magnus Eusebius ut repeteret lectionem. Cum is autem dixisset: Illis qui arant forte delectatus, minime exaudisti: suis deinceps oculis legem tulit, ut neque campum illum unquam contemplerentur, neque celesti pulchritudine et chori astorum aspectu fruenterur: sed angustissima utens semita, cujus mensuram alunt fuisse unius palmi, ferente ad oratoriam, extra eam deinceps egredi non est passus. Dicunt autem eum plusquam quadraginta annis vixisse post hanc legem. Quin et cum lumbos zona ferrea alligasset, et gravissimum collaris collo imposuisset, alio ferro conjuncti zonam collari, quod erat collo impositum, ut hoc modo inclinatus cogere assidue in terram despiceret.» Has ipse de se exegit poenas neglectae auditionis Evangelii.

Moraliter ex speculo et speculante se in eo, dico quale sit verbum Dei, ejusque auditor. *Primo* enim, sicut in speculo videtur, non imago rei, sed res ipsa per speciem non directam, sed reflexam: ita in verbo Dei videtur ipsa Dei voluntas, ipseque Deus, uti verbum mentis cernitur in verbo oris, quasi in speculo. Hinc tritum est aenigma speculi apud Symposium:

Nulla mihi certa est, nulla est peregrina figura:
Fulgur inest intus radianti luce coruscus,
Qui nihil ostendit, nisi quidquid viderit ante.

Secundo, specula plana imagines exhibent ipsis rebus aequales, convexa vero minores; utraque quo longius absunt, eo minor reddunt idola, uti docet Agullionius, lib. V *Opticorum*, proposit. 36, et seq.

Unde et Plinius, lib. XXXIII, cap. IX: «Eadem, inquit, vi in speculis, usu polita crassitudine paulumque propulsa, dilatatur in immensum magnitudinem imaginum. Tantum interest, repercussum illum respuat, an accipiat, etc. Plurimumque refert concava sint et poeuli modo, an depressa, an elata, an aversa, an obliqua, supina, an recta, qualitate excipientis figure torquente venientes

umbras. Nec enim est aliud illa imago, quam digesta claritas materiae excipientis umbram.»

Pari modo verbum Dei plano, aperte et candido auditum, lectum et ruminatum, Dei voluntatem omnino nobis exhibet et quasi adequat. At vero si verbum Dei timore quodam sapientiae et eloquentiae humanae exornatum fucatumque audias vel legas, minus in eo Deum Deique voluntatem cernes, minus pios erga eam mentis et voluntatis motus persenties. Quocirca praecones verbi Dei debent esse sinceri, liberi, nec curare auditorum querelas, juxta illud S. Hieronymi ad Nepotianum, *De Vita Clericorum*: «Neminem specialiter meus sermo pulsavit, generalis de vitis disputatio est: qui mihi irasci voluerit, ipse de se quod talis sit confitebitur.» Nam, ut ait Clemens Alexandrinus, lib. I *Pedagog.*, cap. IX: «Sicut speculum non est malum deformi, quod ipsum ostendat, qualis sit; et sicut medicus non est aegroto malus, quod ei febrem annuntiet: non enim medicus est causa febris, sed ipse febrem arguit: ita nec is qui reprehendit, ei male vult, qui laborat animo, neque ei delicta adjungit; sed ea quae adsunt peccata ostendit, ad hoc ut avertat ab hujusmodi studiis.»

Tertio, uti virgines nubiles pulchritudinis et ornatus studiosae, diu multumque seipias speuntur in speculo, omnesque nevos et maculas, etiam minimas, quas in eo vident, emaculant et extergunt, ac totam faciem, vestes, gestus et motus ad speculum formant et componunt: ita fidelis qui salutis et pulchritudinis animae suae studiosus est, has virgines emulandi, ius superare debet, ut assidue se in verbo Dei intueatur, morisque et vitam omnem cum lege et voluntate Dei conferat et componat, idque in dies melius semper et melius.

Quarto, «specula concava adversa solis radiis facilius accenduntur, quam ullus alius ignis,» ait Plinius, lib. II, cap. CVII, adeo ut stupas, chartam, manum aliaque opposita adurant et inflamment: ita si humili corde humilem Dei legem, ideoque radios divini ardoris excipientem, diutius et penitus intueamur, ab eodem amore divino accendemur. Nam, ut ait Psalm. *Psal.* XI, 7: «Eloquia Domini eloquia casta, (sicut) argentum igne examinatum;» et *Psal.* CXVIII, 140: «Ignium eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud.»

Quinto, speculorum acies et fulgor menstruis mulieris hebetatur, ait Plinius, lib. VII, cap. XV: ita luxuria et vitii carnalibus in anima offuscatur et quasi hebetatur verbum Dei, ut a luxurioso et carnali vix cerni et cognosci queat. Unde idem Plinius, lib. XI, cap. XXXVI: «Hominum dentibus, ait, quoddam inest virus. Namque et speculi nitorem ex adverso hebetant, et columborum fetus implumes necant.» Dentes enim symbolum sunt gulae, aequae ac dicitatis, calumniae et detractionis, quibus quasi nubibus verbum

Dei obvelatur ut egre perspicere queat. Porro idem Plinius, lib. XXVIII, cap. vii, remedium assignat, atque hebetata aspectu specula recipere nitorem, si nullum piscem secum habeant, qui, ut idem ait, lib. IX, cap. xvii, durus est, ut nunquam percipi possit, nisi ferula verberatus: ita duritie et asperitate vite superatur gula et libido, ac verbum Dei intuenti pristinus ejus fulgor redditur.

Sexto, multum interest quo situ, qualibusve oculis speculum intuearis: aliter enim videbis rem in speculo si ad laevam, vel ad dextram; aliter si directe et aequa distantia illud inspexeris; rursus aliter videbis si obliquis limis, aversis, etc., oculis illud intuearis, planeque qualiter speculum inspexeris, taliter illud vicissim se, imo te, tuoque imaginem tibi exhibebit. Si accedis, accedit; si recedis, recedit; si transis, transit; si procumbis, procumbit; si irrides, irridet; si irascens, irascitur; si percussis, repercutit. Ita qualem te Deo Deique verbo exhibes, talem vicissim ille se tibi exhibebit, juxta illud *Psalm.* xvii, 26: « Cum sancto sanctus eris, etc. et cum perverso perverteris. » Intuere ergo hoc speculum, puta Dei verbum, in oculo Deum ipsum directis, fixis et benignis oculis, et ille sisdem vicissim te aspiciet.

Septimo, Plinius, lib. XXXIII, cap. ix: « Specula, inquit, optima apud rajasque fuerunt Brundisina, stanno et ere mixtis: praelata sunt argentea. Primus fecit Praxiteles Magni Pompeii etate; nuperque credi ceterum certiorum imaginem reddi auro appello aversis. » Ita optima virtutum et vitiorum specula sunt leges et sententiae ille S. Scripturae, quae instar argenti clare, et instar aeris ac stanni fortiter et constanter intonant minus et supplicia, legum violatoribus a Deo delectata. Hisc enim acies mentis repercuta in se reflectitur, humiliatur, compungitur, cum Deo, Deique lege in gratiam redit.

Ita in oraculo et minis Jonæ, quasi in speculo Ninivite intuiti sua scelera, pœnituerunt in sacco et cinere, vitam mutarunt, excidium a Jona comminatum evaserunt, *Jonæ*. iii. Idem fecit David in oraculo Nathan, *II Reg.* xii, 13; et Nabueodonosor in oraculo Danielis, cap. ii, vers. 46; et Cornelius ad prædicationem S. Petri, *Act.* x, 23. Ita Babylas mimus et magus, habensque duas concubinas, adiens ecclesiam audiensque Evangelium, dicens: « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum, » *Matth.* iii, omnibus sese abdicavit, factusque est monachus, ac concubinis ut idem facerent persuasit, teste Joanne Moscho in *Prælo spirit.*, cap. xxxii.

Memorable est quod scribit Sozomenus, lib. II, cap. iv, et ex eo Baronius, anno Domini 330: Miles, inquit, fuit in Persia civitatis ejusdem Episcopus, cumque in ea predicando nihil proficeret, civitatem exoratus inde discessit; quare Sapor urbem obsedit, evertit, et in agrum con-

vertit: ita ultus est Deus neglectum verbi sui et legis Evangelicæ. Simile extat in Vita S. Laurentii Justiniani, Venetiarum Patriarchæ.

In *Vitis Patrum*, lib. II, cap. xc, refertur quod, cum quidam apud Arsenium quereretur se verba S. Scripturæ audire, sed non capere, nec ex ea fructum percipere, responderit Arsenius: « Fili mi, necesse est ut magno ardore meditationi divinæ doctrinæ insistas: audiivi enim a Patribus, quod serpentum incantatores verba quibus serpentes effascinant, non intelligant; serpentes autem audientes verba, ea intelligant, eorum vim percipiant, eisque obediant. Idem et nobis faciendum est: etiam si virtutes, et efficaciam sacram litterarum plane non intelligamus, attamen virtutem verborum diaboli percipiunt, et fugantur. »

Ita S. Chrysostomus assidue legens sacros libros in hisque sese intuens, et fidelis et sanctus et martyr effectus est, uti habet ejus Vita apud Surium, die 23 octob., cap. ii.

Ita S. Antonius audiens in ecclesia: « A vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo, » atque hoc speculum jugiter intuens, ad illud totam vitam conformavit, teste S. Athanasio. Idem de S. Francisco scribit S. Bonaventura. Nam, ut ait S. Paulus, *II Timoth.* iii, 16: « Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. »

Denique in hoc verbi Dei speculo assidue et ardentem speculantes et excolentes se S. Laurentius, Vincentius, Cæcilia (que assidue Evangelium gestabat in pectore), Agnes, Augustinus, Basilus, Gregorius, Chrysostomus, omnesque sancti Doctores, Martyres, Virgines, Confessores, ad heroica martyrii, virginitatis, religionis, contemptus mundi cœterarumque virtutum opera sese exstimulantes, tanti evaserunt, quantos oes legimus et suspicimus. De hisce respectu nostri vere dixeris illud Plauti in *Mostell.*: « Quid opus speculo tibi, que tute speculo speculum es maximum; » eis enim speculo legis non erat opus, qui nobis ejusdem viva facti sunt specula.

23. QUI AUTEM PERSPEXERIT, — intus, usque ad medullas, ait Hugo, Tigurina, *Qui autem perspexerit*. Græce enim est *παρὰβλέψας*, id est qui fixis intentisque oculis incumbens penitus intraspexerit: opponit hunc ei, qui obiter et leviter se consideravit in speculo, et abiit, ideoque oblitus est qualis fuerit, et quid in se corrigere debeat, *παρὰβλέψας* enim est inclinatio capite, et collo curvato, proque corpore, iucendo vultu et oculis in obliquum aspiceo, uti faciunt, qui per fœces tram proni et procumbentes transversis oculis venientes euntesque curiose observant. Unde proverbium, *παρὰβλέψας*, de asino qui, cum ab agasone neglectum ageretur, in transitu caput in

tabernam vel officinam inseruit, et vasa evertit. Ita Budæus in *Comment. Lingue Græcæ*. Sensus ergo est, q. d. Qui non obiter, sed studiose; non negligenter, sed attente; non confuse, sed accurate quasi totus incumbens in speculum legis Christi, in illudque oculos obliquos et retorquens, illud intraspexerit, exploravit, vimque ejus et efficaciam penetravit, hic id quod vidit, in opus conferet, facietque quod lex docet et jubet; itaque in facto suo beatus erit. Quocirca minus recte (Eumenius *παρὰβλέψας* vertit qui transpexerit, et quasi in transitu aspexerit: licet enim Græcum *παρὰ* aliquando significet *trans*, *obiter*, *cursum*, tamen hic non transitum, sed fixam contemperationem significat; opponitur enim obiter consideranti et abeunti. Significat ergo *transpicere*, id est, ad fundum usque inspicere; sicut faciunt qui toti incumbunt speculo, vel alteri rei inspiciente.

IN LEGEM PERFECTAM, — in legem Evangelicam: hæc enim perfecta est, cum Moaisa fuerit imperfecta: quia perfecta vite et virtutis dat non tantum documenta et precepta, sed et auxilia gratiæ, eaque copiosa et efficaciam. Vide *II Cor.* iii. Unde Christus ait *Matth.* cap. v, 17: « Non veni legem solvere, sed adimplere. » Quin et Cicero graviter inenat Clodium, orat. *Pro domo sua*, quod in sua domo, quam libertati consecraverat, libertatem effugias effugias simulacrum meretricis. Qui enim meretrici et voluptatibus indulget, non liber est, sed servus: maximis enim hostibus et impotentissimis dominis servit. Alii qui legunt in *legem perfectam libertatis*; verum Græca legunt *τὴν*, et Romana *perfectam*; sic et Syrus.

LIBERTATIS, — q. d. Lex Evangelica et perfecta est lex libertatis, non servitutis, ut fuit vetus, *Galat.* iv, 24. Porro libertas hæc non est a lege, quasi Evangelium faciat Christianos liberos ab observatione mandatorum, ut nulla lege teneantur, sed perpetrare possint quidquid lubet, uti docent Lutherus et Libertini: si enim in Evangelio est lex, eaque perfecta, ergo et subjectos obligat, et a Christianis servanda est, uti docet Christus, *Matth.* v. Nam Christus venit in mundum, non tantum ut ejus esset redemptor, sed etiam ut esset legislator novæ legis, uti contra Lutherum definit Concilium Tridentinum, sess. VI, can. 19, 20 et 22.

Libertas ergo hæc legis Evangelicæ: quam attulit Christus, primo, est a lege veteri, puta a præceptis judicialibus et cæremonialibus Pentateuchi: illis enim exsolvit et liberavit nos Christus, non autem lege Decalogi: hæc enim obligat Christianos, non quatenus lata est per Moysen, sed quatenus est lex nature sancita a Deo et reanovata per Christum, *Matth.* v. Secundo, est libertas a peccato et a potestate demonis et inferni, *Rom.* vi, 20. « Sola (enim) apud Deum libertas est, non servire peccatis, » ait S. Hieronymus ad *Celsantiam*,

Tertio, est libertas a coactione et metu, ut legem impleamus non ex timore vindictæ, sed ex amore justitiæ, justa illud *II Cor.* iii, 17: « Ubi spiritus Domini, ibi libertas; » et *I Timoth.* i, 9: « Lex justo non est posita. » Christiani enim non sunt servi, uti Judei, sed filii; non sub spiritu servitutis in timore, sed sub spiritu adoptionis in amore, *Galat.* iv, 3. Sic olim Stoici et Cicero, *Paradoxa* 8, censuerunt « solum sapientem esse liberum, et omnem stultum servum; » quia ea piens sequens rationem, legem facit facile, libere et libenter; ceteri vero difficulter, invite et coacte. Ita Seneca, *De Vita beata*, cap. xv: « In regno, ait, nati sumus: Deo parere, libertas est. » Et Ovidius, lib. I *Metamorph.*, auream mundi etatem ita pingit:

— Quo vindice nullo,
Sponte sua, sine lege fidem rectaque colat.

Divinius S. Augustinus, lib. *De Continent.*, cap. iii: « Non sumus, ait, sub lege bonum quidem jubente, non tamen dante; sed sumus sub gratia, que id quod lex jubet faciens nos amare, potest liberis imperare. » Idem, tract. 91 in *Joannem*: « Noli libertate abuti ad libere peccandum, sed utere ad non peccandum: erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia: eris liber, si fueris servus, liber peccati, servus justitiæ. »

Quarto, in resurrectione erit libertas a morte omnique miseria. Vide dicta *Rom.* vi, 20, ubi ex S. Bernardo triplicem assignavi libertatem, scilicet nature, gratiæ et gloriæ. Præclare S. Agatha tyranno exprobranti: « Nonne te pudet nobili genere natam, humilem et servilem Christianorum vitam agere? » respondit: « Multo præstantior est Christiana humilitas et servitus, regum opibus ac superbia. » Nam, ut ait S. Augustinus, lib. *De Quantitate animæ*, cap. xxxiv: « Ille ab omnibus liberat, cui servire omnibus utilissimum est, et in cuius servitio placere perfecte, sola libertas est. » Ille est Christus.

Ex adverso infideles et carnales non ingenui sunt, sed suarum cupiditatum servi, imo mancipia. Ita libertas libertate perit, adeoque summa libertas summa est servitus, summa summum jus summa est injuria, et summa sapientia summa est insipientia: quia in ea tot servitur tyrannis, quot cupidinibus.

ET PERMANSERIT IN EA, — cam assidue contemplando, meditando et opere exerceendo. Hoc enim in Scriptura significat manere in lege, in Deo, in Christo, nimirum jugiter meditari et facere ea que lex, Deus et Christus jubent; uti explicat Moses, *Deuteronom.* cap. vi, vers. 7: « Sic ait Christus, *Joan.* xv, 7: « Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petetis, et fiet vobis. » Et Moses, *Deuter.* xxvii, 26: « Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos operari perficit. » Et S. Joannes, *epist.* i, cap. ii, vers. 8: « Qui dicit se in

ipso manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare. Lex enim est quasi anima, quae hominem, in quo manet, quasi informat et animat, agitur ad omne bonum quod lex praescribit, opere perficiendum. Unde subdit S. Jacobus:

NON AUDITOR OBLIVIOSUS. — Graece *ἀκούων ὀλιβίωνος*, id est *obliviosus*, qui scilicet ea quae audivit, tradit oblivioni. Syrus, non est auditor, qui audit et obliviscatur; sicut lupi cognominati cervarii, praedae oblate obliviscuntur, aliamque quarunt, teste Solino in *Polychist.* cap. xviii: « Et Lynceus terguem respicientes non meminerunt priorem, et mens perdit quod oculi videre desiderint, » ait S. Hieronymus epist. 44 ad *Chrysogonum*.

HIC BEATUS IN FACTO (ἡ ζωὴν, id est, in *factione* et *operatione*) SUO ERIT. — *q. d.* Beatus erit non in contemplatione, sed in facto, praxi et exercitio legis; « beatus, inquam, beatitudine vitae, quae recta ducit et perducit ad beatitudinem patriae. Hinc liquet beatitudinem nostram in hac vita consistere in facienda et adimplenda lege Dei: haec enim est iustitia nostra; ex adverso miserum et infelicem esse peccatorem, qui violat legem Dei, adeoque infelicitatem huius vitae consistere in transgressione legis Dei, quia parit offensam Dei, quae ducit ad aeternam damnationem, ubi est omnis miseria et infelicitas.

Ad hoc factum et factorem legis spectat quod legitur in Vita (apud Suriium, die 23 aprilis) S. Egidii (qui fuit socius S. Francisci), viri rarae sanctitatis et valde illuminati a Deo. Nam S. Egidius audiens omnium vineae vitatores suos oburgantem, isque dicentem *halice fate, fate, et non parlate*: « Audite, inquit, concionatores, quid iste vir dicat: facessant verba, et manus operamovete. Concionamini opere potius, quam verbo. Si enim totam terram possideres, nec tamen eam coleres, quid fructus ex ea perciperes? Certe nihil. Ex adverso, si parvum haberes agellum, cumque diligenter excoleres, multum inde fructus pro te tuisque perciperes. Sic pariter scientia legis divinae et cuiuslibet rei, licet eximia, nihil tibi conferet si eam per opera non excolas; » sin illa exigua sit, sed operibus excultetur, magnam meritorum et gloriae messem producat.

26. SI QUIS AUTEM PUTAT SE RELIGIOSUM ESSE (Syrus, *servire Deo*: Graecum *θεῖος*; et religiosum et generosum, nobilisque significat), NON REFRENANS LINGUAM SUAM, SED SEDUCENS COR SUUM, HUIUS VANA EST RELIGIO. — Etsi non sit necesse omnes epistolarum sententias inter se connectere: saepe enim sunt disparatae, et more Hebraeo disparata dantur monita; tamen haec sententia respicit S. Jacobus et confirmat id quod dixit vers. 19: « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum. » Rursum, immediate ante dixerat factorem operis beatum esse: factori autem repugnat loquax, qui non refrenat linguam suam. Huius enim anima occupatur in lingua, et deficit in

verba, ut manum deserat et opera negligat: sicut videmus loquaces parum operari. Alios vero, inquit (Cecumenius, videmus de factis suis gloriari et vane se iactare, qui laudem operis hanc iactantia perdunt, eo quod non refrenant linguam: alios vero etiam probos, et in bonis operibus assiduos sentimus subinde garrulos et pronos ad censendum, detrahendum, maledicendum, ait Beda. Hos mox hie Jacobus, ut linguam refrenent. Denique commendat Jacobus factorem legis: nunc ostendit quis sit factor legis, nimirum religiosus, qui refrenat linguam. « Religio » enim iuxta nonnullos, a lege, puta a *religenda lege*, dicitur, sita enim est in observatione legis divinae. Ostendit ergo Jacobus Dei legem, cultum et religionem in omnibus quidem mandatis, sed praesertim in tribus cerni, nimirum primo, in moderanda lingua; secundo, in visitatione pupillarum et viduarum; tertio, in custodiendo se immaculatum ab hoc saeculo.

Nota: « Religiosum » nonnulli accipiunt stricto pro eo qui studens perfectioni, arcte per vota se Deo religavit et obstrinxit: hunc enim hodie vulgus religiosum vocat. Huius enim proprium est silentium, non colloquium, ait Gillebertus abbas, serm. 7 in *Cant.*, qui extat inter opera S. Bernardi. Ita explicat Auctor sermonum ad *Frates* in *eremo* (qui falso tribuuntur S. Augustino), serm. 3, Hugo, Thomas Anglicus, Dionysius, Catharinus et alii. Sane religiosorum horum praeteris est frenare linguam, adeoque irreligiosus videtur, qui eam frenare nescit. Verum S. Jacobus generalius accipit nomen religiosi pro quovis fideli, qui Deum colit: ac primive Christiani inter gentes videbantur religiosi, imo vere erant religiosi, ut ostendi *Actor*, v. 2. Quare plene decebat eos pauca, prudenter pieque loqui, ut et Christianos et gentes edificarent, ac ad fidem Christi allicerent. Unde S. Cyrillus, lib. III in *Joan.* xxvi, pro *religiosus* legit *fidelis*. Ait enim: « Si quis in vobis fidelis videtur, qui non refrenat linguam, » etc.

NON REFRENANS LINGUAM. — Significat Jacobus linguam esse quasi equum indomitum et offrenum, qui nisi freno refrenetur a sessore, puta iustitia, eum agat in praecipos et ruat in exitum, iuxta illud Theophrasti apud Laertium, lib. V: « Magis credendum infreni equo, quam verbo in composito. » Quocirca sapienter monet *Eccli.* cap. xxviii, vers. 29: « Aurum tuum, inquit, et argentum tuum conla, et verbis tuis facito stateram, et frenos ori tuo rectos, et attende ne forte labaris in lingua et cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, et sit casus tuus insanabilis in mortem. » Vide S. Thomam, in serm. *Dom.* iv post *Pascha*, ubi hanc Jacobi sententiam egregie pertractat, ostendens quae damna ex effreni, quae commoda ex frenata lingua consequantur. Porro frenum linguae est mens et ratio,

eius proinde hoc est enigma apud Symposium:

Lex bona dicendi, lex sum quoque dura tacendi,
Vis avidae linguae, finis sine fine loquendi.
Ipsa floens, dum verba fluunt, ut lingua quiescat.

SED SEDUCENS COR SUUM. — Syrus, *سeduc* male, id est, *errare faciens sibi cor suum*. Aliqui vertunt, *fornicans*; alii, *idololatrans*, quasi loquax et garrulus fornicetur cum lingua sua, eamque colat quasi idolum: sicut gulosus palatum colit quasi idolum, libidinosus ventrem, superbus sui estimationem, avarus pecuniam. Radix enim *سeduc*, vel *טוד* tau chaldaice, syriace et arabice significat *errare*, et per metaphoram *fornicari*; inde per aliam metaphoram *idola colere*; summus enim error in carnalibus est fornicatio, in spiritualibus idololatria. Verum primus sensus est geninus: nam Graecum *ἀναγών*, et Latinum *seducens*, proprie idem est quod *errare faciens*, *decepiens*, *seducens*; quia garrulus non tam alium decipit quam seipsum: nam per loquacitatem seipsum a vera salutis, virtutis et quietis pacisque via averit, ac inducit in multas lites, rixas, pericula corporis et animae, mortemque praesentem et aeternam.

Secundo, « seducens cor suum, » id est, ex *gloriantis* et nimio sui amore sibi persuadens se religiosum esse, licet petulans sit, garrulus et maledicus, intendit S. Jacobus digitum ad fontem, unde fluit petulantia linguae, nempe ad cor deductum. Qui enim aberrare sinit cor suum, ut vertit hie *Figurina*, huius linguae nunquam rationis frenum inficitur: « Ex abundantia enim cordis os loquitur, » *Matth.* xii, 34. Quare si verba non expenduntur, aberrante corde, ruent caeco impetu sine freno. Sapienter enim scribit *Gellius*, lib. I, cap. xv, garrulorum orationem in ore nasci, non in pectore. Contra *Homerus* Ulysses virum sapientem facundia praeditum, vocem mittere ait non ex ore, sed ex pectore. Quae *Gellii* sententia valde illustrat illud *Eccli.* cap. xxi, 18: « Labia prudentium stulta narrabunt: verba autem prudentium statera ponderabunt. In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum. » Prudentes nimirum de corde suo proferent eloquia, *Job.* viii, 10: « Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, » *Luc.* cap. vi, vers. 45. Stulti contra impraevidentia effundunt verba, *Psal.* li, 2: « Tota die iniustitiam cogitavit lingua tua. » Recte *Origenes* apud *Agellium* ibi: « Cor fatuorum, ait, in superficie situm est, non in profundo: ad labia exiit. »

HUIUS VANA EST RELIGIO. — Syrus, *huius vana est obsequium*, vel *vana servitus*. « Religio » ergo hic significat tum virtutem religionis, qua Deo debitum cultum deferimus, quae prima est inter morales virtutes, sicut charitas prima est inter theologicas; tum professionem Christianismi: haec enim vocatur religio Christiana, quia Deum vera religione veroque sacrorum cultu colit. Nam, ut

ait *Lactantius*, lib. IV *Divin. Instit.*, cap. xxviii: « Hac conditione gignitur ut generanti Deo iusta et debita obsequia praebeamus, hunc solum noverimus, hunc sequamur: hoc vinculo pietatis obstricti Deo et religati sumus. Unde ipsa religio nomen accepit. Et ad id dicimus nomen religionis a vinculo pietatis esse deductum, quod homines sibi Deus religaverit et pietate constrinxerit: quia nos servire ei ut domino, obsequi ut parenti necesse est. » Idem assertit S. Augustinus, lib. *De Vera Religione*, cap. lv. Sensus ergo Jacobi est, *q. d.* Loquax frustra se Christianum esse profleter, frustra se religiosum, id est, Deum timentem et colentem, iactat; inanis est ejus professio, inane religionis Christianae nomen praesertim, cum totam virtutum structuram dejiciat garrulitas, et vana injustaque loquela: nihil enim ita Christianos et Christianam religionem apud gentes commendabat atque moderato pietatisque verborum. Unde S. Hieronymus ad *Marcellinum* de Asella, ait: « Habebat silentium loquens, » quasi silendo magis suam sanctitatem, quam loquendo explicaret.

Causam dat S. Gregorius, lib. VII *Moral.* vii. Citans explicansque hunc Jacobi locum: « Aque more, inquit, se habet humana mens. Sicut enim delentia aqua sursum elevatur, sic humana mens circumclusa ad superiora colligitur, et relaxata deperit, quia se per infirma inutiliter spargit. Quot enim supervacuis verbis silentii sui censura dissipatur, quasi tot rivis extra se ducitur; unde et redire interius ad sui cognitionem non sufficit, quia per multiloquium exterius expansa, vim intimae considerationis amittit; unde scriptum est *Proverb.* xxv: Sicut urbs patens absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Quia enim murum silentii non habet, patet inimici javentis civitas mentis, et cum se per verba extra semetipsam ejicit, aptam se adversario exhibet: quam tanto ille sine labore superat, quanto et haec eadem quae vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. » Hoc est quod ait *Isaias*, cap. xxxiii, vers. 17: « Et erit cultus iustitiae silentium. » Vide ibi dicta. Et *Cant.* ii, laudatur Sponsa a taciturnitate: « Labia, inquit, tua sicut vitula coquina, » scilicet non loquendo disjuncta et divisa sunt, sed silendo conjuncta et unita instar vitulae. Praeclara id in sacerdote praesertim requirunt Nazianzenus, orat. *De silentio Quadrag.*: « Providendum est, inquit, ne quem sonum edamus, qui a Deo laude discrepet. Equidem ipse puris sacrificiis, quibus magnum illum regem mortalibus concilio, puram linguam serrabo: neque enim committam, ut ab aliena lingua, foeda atque obscuro mente, vivificum illud sacrificium purissimum Deo mittam. »

Nota: « Religio » proprie idem est, quod cultus Dei. « Religio, » ait S. Augustinus, lib. LXXXIII, *Quaest.* XXXI, est quae superioris cuiusdam naturae quam divinam vocant, curam caeremoniam-

que affert. » Vide eundem, lib. X *De Civit.*, cap. I. Religio enim est virtus qua Deum ut creatorem, dominum et patrem rite colimus, eique debitum honorem deferimus: tum interius per adorationem, invocationem, reverentiam, etc.: tum exterius per vota, sacrificia, genuflexiones, hymnos, etc. Religiosis initium et fundamentum est fides, quia enim fide cognoscimus verum Deum, hinc eum ut talem religionem colimus. Unde S. Cyrillus, lib. III in *Jean*, cap. xxvi, legit: « Huius inanis est fides. » Nam, ut ait Trismegistus: « Religio est notitia Dei. » Et D. Thomas, *Opusc.* XIX, cap. I, ait primum vinculum quo Deo ligatur homo, esse fidem. Et Lactantius, lib. IV *De Vera Sapientia*, cap. IV: « Sapientia, inquit, præcedit, religio sequitur, quia prius est Deum scire, consequenter colere. » Unde religio subinde vocatur pietas, et religiosi vocantur *pietati*, id est, *pii*, ut patet *Actor*. II, 3, et X, 2. Huc spectat religionis etymon, ut dicatur a religando, sicut jam dixi: per eam enim nos religamus et obstringimus Deo, ut auctori omnis tum naturæ, tum gratiæ et gloriæ.

Hinc secundo, religio extendit se ad legem Dei, et religiosi vocantur, qui studiose Dei leges omnes observant: religio enim includit Dei timorem et reverentiam. Timor herperat, et cogit nos servare ejus leges et præcepta. Unde in Scriptura viri religiosi vocantur timentes Deum, juxta illud: « Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volens animis. » *Psal.* cxi, 1. Qui enim Deum honorat et reveretur, ulique satagit ut ejus voluntatem et legem impleat. Hinc de personis religiosi Zacharia et Elisabeth, dicitur, quod erant « incedentes in omnibus mandatis Domini sine querela, » *Lucæ* I, 6. Huc spectat etymon religionis quod affert Cicero, lib. II *De Natura Deorum*, ut dicatur a relegendo, quia religiosus assidue legit et relegit leges Dei. Hoc est quod ait Sapiens, *Eccles.* XII, 43: « Deum time, et mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo. » Ita dicimus « religionem injicere, » id est, scrupulum conscientiæ; « aliquid esse religionis, » id est, debito conscientiæ ac curæ ne Deum offendant. Sic officium, ad quod tenemur, vocatur religio. Unde Cicero, actione IV in *Verrem*: « Ego, inquit, quos adhuc magistratus mihi populus Romanus mandavit, ita accipi, ut me omnium officiorum religione obstringat arbitrare. » Ita Franciscus Suarez, lib. I *De Religione*, cap. I.

Hinc tertio, « religio » vocatur ipsa professio fidei, legis et cultus Dei: unde religio Christi vocatur Christianismus, et professio Christiana. Nam, ut ait S. Augustinus, lib. VIII *De Civit.*, cap. XVI: « Religionis summa est imitari quem colis. » Et S. Hieronymus in cap. IX *Amos*, ait religionem homines justum in unum colligare gregem; ac propterea justorum, seu electorum fasciculum appellari, quia una Domini religione constrictus est. Unde et ipsa religio a religando, et in fascem Domini vinciendo nomen accepit.

Quarto, « religio » vocatur excellentia religionis, qua quis totum se Deo alligat et obstringit, ut faciant Religiosi per tria vota. Hi enim citi sunt Religiosi a religendo, ut ab eligendo eligentes, et a diligendo diligentes, et intelligendo intelligentes, ut ait Cicero, lib. II *De Natura Deorum*. Et Isidorus: religio, inquit, dicitur a religendo, id est, eligendo, ut religio dicatur quasi eligio; religiosi ergo dicuntur ab eligendo, quasi reeligentes Deum fontem beatitudinis omnibus boni, quem per peccatum amiseramus negligentes, ait S. Augustinus, lib. X *De Civit.*, cap. IV. Hinc rursus Gellius, lib. IV, cap. IX, religionem dicit censet a relinquendo, ut religiosum sit id quod propter sanctitatem relictum, et remotum, et sepositum est, ut sunt religiosi et claustrales. Verius tamen etymon est, ut religio dicatur a religando, quia nos religat Deo, unde Religiosi vocantur quasi Deo religati. Ita S. Augustinus, Lactantius et alii, ac S. Thomas, *Opusc.* XIX *Contra Impugn. Relig.*, cap. I.

Loquacis ergo qui linguam non refrænat, vana est religio quadruplex jam recensita.

Prima, quia ostendit se Deum non colere, nec magnificere: tum quia in ejus præsentia et ab eo audit se sciens non veretur, nec verescendatur loqui ea, que Deo displicent; tum quia ore, quod Deus et dedit ad sui cultum et laudem, abulit ad vana, turpia, maledica, etc. « Lingua » enim nobis a Deo data est « quasi organum religionis, » ut sit « cithara et plectrum laudis divinæ. »

Secunda, quia loquax religionem, id est, legem Dei, crebro multisque modis violat, mentiendo, detrahendo, irritando, jurando, etc. Rursus religionem, id est, studiosam et anxiam eam servandæ legis divinæ habere nequit, qui religiose, id est studiose linguam non frenat, ne leges divinas violat Deumque offendat.

Tertia, quia loquax sua garrulitate dedecorat et infamat religionem Christianam, ut infideles dicant: Impossibile est hunc Christianum (et consequenter ceteros) esse religiosum, Deique cultorem modestum et mente compositum, qui in verbis tam est effusus et incompositus. Unde S. Petrus Damianus, serm. *De Spiritu Sancto*, scribit vaniloquio non tantum animam sanctari, sed et ipsam honeste vite rationem, que hominem Deo junxit, evanuari. Quin et S. Petrus apud Clementem, epist. I ad Jacobum hunc nostrum, asserit S. Petrum crebro prædicasse Christianis, ut studiose os et linguam custodirent et moderarentur. Ex lingua enim quasi ex porta conspiciunt quis in domo, puta in mente, habitet, an sanctitas vel vanitas, an Deus vel diabolus. Sicut enim modestia corporis, præsertim lingue, arguit et indicat modestiam animi, ex qua illa quasi ex fonte promanat et resultat: ita ex adverso immodestia et intemperantia lingue index est et effectus immodestis et intemperantis animi.

Quarto, quia loquacitas signum est animi vagi, dissoluti, improvidi, irreligiosi: qui enim lingua non frenat, quomodo frenabit iram, cupiditatem, gulam, superbiam aliaque potentissima vita? Quamobrem S. Hieronymus (vel quisquis est auctor, certe non est S. Hieronymus) in *Regula* jubet monachos crebro relegere hanc S. Jacobi sententiam: religionem enim sanctam non posse esse in loquacibus, qui lingue moderari noqueunt, nam « mors et vita in manu lingue, » *Proverb.* xviii, 21. Quocirca S. Bernardus, serm. I *De mutatione aque*, silentium vocat custodem religionis, in eoque sitam esse fortitudinem Religiosorum, sicut Samsonis fortitudo sita erat in capillis. Hinc et in Ordinis pene omnibus arcte, et sub gravibus penis præcipitur silentium; et qui monasteria reformare volunt, primum curant restitui silentium. Sane S. P. N. Ignatius, fundator Societatis nostræ, dicitabat: Vis nosse, an in aliquo Ordine vigeat religiosa disciplina? aspice an in eo rite hæc tria serventur, nimirum silentium, clausura et mundities. Si enim hæc tria repereris, scito vigrere in eo disciplinam: si non, scito eam languere.

Vere S. Bernardus (vel quisquis est auctor), tract. *De Passione Domini*, cap. xxvii: « Religia, ait, linguam tuam si vis esse religiosus; quia sine lingua religatione religio vana est. » Et mox: « Sciunt homines spirituales, qui hoc experti sunt, quantum auferat devotionis, quantum afferat dissolutionis intrinsicæ, frequens lingue resolutio. Nam sicut foras, cuius os semper apertum est, non potest in se retinere fervorem: sic nec cor levotionis in se gratiam poterit conservare, cuius os non fuerit janua silentii reclusum. Claudamus igitur os nostrum, ut cum devotionis fervore Christum devotionis largitorem in ferventi affectu possimus conservare, » et paulo post: « O quam bonum et jucundum est tecum, o dulcissime Jesu, habitare in unum, tecum colloqui, tibi revelare causam animæ nostræ, tuæque consolationis responso perfrui! »

27. RELIGIO MUNDA. — Alludit S. Jacobus tum ad Judæos quorum ipse erat Episcopus, qui suam religionem et munditatem colloebant in cæremoniis et purificationibus legalibus, tum ad Gentiles qui religiosi se putabant, si colerent multitudinem deorum nefandis sacrificiis et ritibus. Opponit ergo religionem mundam Christianorum vana et immunda religioni Judæorum, æque ac impie superstitioni Paganorum, Saracenorum et hæreticorum: videtur enim Jacobus in spiritu prævidisse et taxasse impuras religiones et ritus Gnosticorum et Carpocratianorum, qui in suis oculibus incestu infandoque concubitu sese inquinabant, teste Eusebio, lib. IV, cap. vii, et Ophitarum, qui Eucharistiam suam consecrabant contactu serpentis: hunc enim credebant esse Christum, teste S. Augustino, *hæres.* 6 et 17. Sic hodie Lutheri et Calvinii impura est religio, qua

dannant Ecclesie jejunia, leges et vota; ac monachos incitant, imo cogunt ad sacrilegas nuptias. Sensus ergo est, q. d. Judæi suæ religionis munditatem collocant in multis lustrationibus; Pagani in multis multorum deorum victimis; hæretici in impuris sui cerebri figmentis et turpitudinibus; Saraceni nunc in cultu Luciferi, postea Mahometi, etc. At verè munda et immaculata religio et pietas Christi et Christianorum maxime cernitur et consistit in misericordia et charitate: nimirum in visitando pupillos et viduas, ac immaculatum se conservando ab hoc sæculo. Munda enim est visitatio pupillos, quia hoc est opus pure misericordiæ et charitatis, cum a pupilillis nihil lucri, gratiæ, honoris aut mercedis speratur: unde et angelus, et homines hoc opus pietatis ut purum et mundum dilaudant et celebrant.

Nota primo: « Religio » hic quatuor modis paulo ante dictis accipi potest, q. d. Et cultus Dei, et lex charitatis, et professio Christiana, et excellentis religio consistit maxime in visitandis pupillos ac in immaculata conscientia. Proprie tamen religio significat cultum Dei: hic in enim græca vocatur theiskoin (hebraide כבודו *aboda*, id est ser vitus, cultura, opus, ministerium) a Thracibus, quod hi ceteris Religiosis operentur certo sacroque ritu, institutore Orpheo, colere Deum. Ita Suidas: « *θεοσκωπία*, inquit, est latra, idemque cultus et Dei obsequium, et deorum veneratio. Narrant enim Orpheum Thracem primum arte quadam mysteria Græcorum tradidisse, et cultum deorum *θεοσκωπία* nominasse, quod Thracum esset inventum. »

Posset denique « religio » hic sumi pro pietate. Sic enim viros pios vocamus religiosos; pietas autem est pius affectus non tantum erga Deum, sed et erga homines, præsertim miseros et afflictos: unde Hebraice חסד *chesed* pietatem et misericordiam significat, ac חסיד *chasid* vocatur vir pius et misericors. Hæc enim duo conjuncta sunt: qui enim pius est in Deum, pius quoque est et misericors in proximum: sicut qui amat Deum, amat et proximum propter Deum.

Nota secundo: Virtus religionis actus proprii et elicitus est colere et honorare Deum, tum interna mentis submissione et reverentia, tum externa; puta adoratione, victimis, hymnis, votis, juramentis, etc. Actus vero a religionis virtute imperatus est, visitare pauperes, jejunare, mortificare carnem, etc., in honorem Dei et Sanctorum. Poterat ergo S. Jacobus dicere: Religio munda est, orare, psallere, votare, peregrinari Hierosolymam, Romam, Compostellam, etc.; hi enim sunt actus religionis elicitus. Poterat quoque dicere: Religio munda est abstinere carne, vino, gestare cilicium, jejunare, etc. Sed maluit dicere: Religio munda est visitare pupillos et viduas, quia hoc opus maxime tunc, ut mox ostendam, necessarium erat, Deoque gratissimum, et sum-

me edificatiois apud infideles; adeo ut multi propter Christianorum charitatem et misericordiam ad Christi fidem se converterent: alioqui visitare pupillos proprie est actus misericordie; ab ea enim elicitur, sed a religione, ut dixi, imperatur. Perperam ergo heretici hunc locum insequent contra monachos solitarios, qui pupillos non visitant: religio enim est multiplex, multasque species complectitur, adeoque religio monachorum est vera et proprie dicta. Ipsi enim toti sunt in Deo adorando, meditando, laudando, sequunturque sortem Magdalene, quam Christus laudavit et pretulit Marthae, *Luce* x, 42; unde suis meritis et precibus sustentant Ecclesiam, isque magis presunt viduis, quam divites suis elemosynis, ut merito de his dixerit Rufinus praefat. in *Vitis Patr.*: « Quis dubitet stare mundum precibus Sanctorum? »

MUNDA, — scilicet parit hos effectus, visitare pupillos et immaculatum se conservare ab hoc saeculo. *Aut, q. d.* Religio munda est, si visitat pupillos et immaculatum se custodiat.

APUD DEUM ET PATREM. — Syrus, apud Deum Patrem. Idem enim est Deus et Pater; Deus enim est pater, id est creator, gubernator, conservator et provisor omnium, *q. d.* Apud Deum qui et pater noster est. Aliqui tamen, ut Dionysius Carthusianus, hae distinguunt, et per « Deum » accipiunt vel S. Trinitatem, vel Deum Filium, et per « Patrem » Deum Patrem, *q. d.* Apud S. Trinitatem et Deum Filium, qui ut Verbum omnia videt, et apud Deum Patrem, qui ut Pater omnibus, etiam miseris, quasi filiis suis consulit, religio munda censetur, magni fit, et honoratur, visitare pupillos, etc.

VISITARE PUPILLOS. — Visitare per metalepsin significat visitando consolari, consulere, juvare, pascere: haec enim omnia significat Hebr. *קָדַשׁ פָּאָדָא*, id est *visitare*: Hebraeus enim S. Jacobus hebraizat; imo pauper qui pascere nequit, visitando solatur pupillum, juxta vetus proverbium: « Farre lilei qui thure non potest. » Graece est *ἐπισκεψάμενος*, id est providere, prospicere; Syrus *curare*, et pro virili sublevare. Inde apud Gentiles « Episcopi » vocabantur magistratus, quibus incumberebat republica providere de frumento et annona, ut dixi *Actor*, 1, 20.

Nominat praeter ceteris pauperibus et miseris pupillos et viduas, quia in prima illa Judaeorum et Gentilium persecutio multi viri Christiani pariter occidebantur, partim in exilium aut carceres tradebantur, ac plerique omnes bonis privabantur, ut dixi *Actor*, viii, 1. Hi ergo filios relinquebant pupillos et uxores viduas. Horum delictorum curam suscepit S. Jacobus quasi eorum Episcopus, ideoque eos Christianorum charitati commendat, quasi Martyrum vel Confessorum filios, sed pupillos; aut uxores, sed jam viduas. Jam enim cessarat illa communitio et distributio bonorum Ecclesiae, de qua dixi *Actor*, ii et iv.

Creverat enim numerus Christianorum ad plurima millia, inter quae impossibilis erat haec vita communis. Adde, bonorum communio tantum Hierosolymae fuit recepta in primo paucorum Christianorum fervore, non vero in ceteris Ecclesiis et urbibus, ut dixi *Actor*, v, 2. Quare cum pupilli et viduae nullus adhuc haberet curatores, tutelam eorum hic suscepit et Christianis commendat S. Jacobus. Ita S. Lucia, ut habet ejus Vita, cum opes suas in pauperes, viduas et pupillos distribuisset, easque sponso per Paschasium prefectum remiseret, respondit: « Sacrificium vivum et immaculatum apud Deum et Patrem hoc est, visitare viduas et orphanos in tribulatione eorum; et quia nihil superest, offero meipsam in sacrificium Deo hostiam viventem, » nimirum per martyrium, quod ipsa paulo post heretice subiit.

Ultimis hisce saeculis in hac virtute eminit S. Ivo, quem proinde ejus merito Clemens VI Pontifex retulit in Sanctorum numerum anno Domini 1347, die 19 maii. De eo enim sic inter alia scribit auctor gravis Vitae ejus apud Surium, die 29 maii. « Pupillos et orphanos egregie tenebatur, et eorum causa diversis in locis adibat iudicia, patronum se illis exhibens, neque tamen illi spe alienius muneris aut praemii, sed pietate et iustitia permotus, imo vero suis impendiis illorum causas defendebat apud iudices, ut posset a Domino audire: Quod uni ex minimis fecisti, mihi fecisti. Inde factum est, ut in illa regione merito appellatus sit, Advocatus pauperum; » et anterus: « Orphanis, afflicti, calamitosi homines ejus fovebantur humanitate et paternis; inter discordes conciliabat pacem et amicitiam; eos qui carceribus detinebantur, hortabatur ad patientiam: et cum proferenda ab ipso esset in iudicio sententia, sine lacrymis id non faciebat; in misericordiae opera totum se impendebat, toto pectore quae sunt hujus mundi despiciens, et caelestibus semperque mansuris bonis inhians. » Et inferius: « Alienigenas, pauperes, item egenos, mala affectos valetudine, deformes, haud secus ac fratres suos humaniter excepit, ad mensam sibi assidere voluit, de cibis suis apposuit, lectos apparavit, propriis manibus illorum pedes abluit. » Unde et per miraculum panes in pauperes erogando sibi multiplicari, ac Christum ipsum, aut certe angelum Christi vicarium, specie pauperis mensae socium habere meruit.

PUPILLOS ET VIDUAS. — Haec enim personae ab omnibus derelictae, ceteris afflictiis miserabiliores sunt; sed sub his a par vel simili, quoslibet miseris, puta pauperes, egrotos, nudos, inaeccaratos, famelicos, siliundos, peregrinos, vexatos, oppressos, tentatos, etc., accipe. Ita Dionysius. Horum enim omnium idea et specimen sunt pupilli et viduae, qui proinde mystice representant peccatorem, qui per peccatum Deo, quasi patre et

sponso orbatus, factusque pupillus et viduus, praeda fit daemonibus.

Plurima enim sunt viduarum et viduitatis incommoda, ait Nyssenus, tract. *De Virginitate*, cap. iii, nimirum viduitas, ærumna, solitudo, caligo, tenebrae, luctus, lamentabiles ploratus, oppressio, etc. Unde Deus eas sibi asciscens, vocatur « pater orphanorum et iudex viduarum, » *Psal.* lxxvii, 6; et *Eccli.* xxii, 22. « Viduae et pupillo non nocentibus: si lesseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum. » Vere S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. xi: « Nihil, ait, tam commendat Christianam animam, quam misericordia, nec quisquam magis beatus, quam qui intelligit super pauperum necessitatem. » Id praesulit Job; unde ait cap. xxxi, vers. 16: « Si oculos viduae expectare feci. »

Porro haec vocatur religio, quia religio versatur circa Deum, ut ei debitum honorem praestet. Ad Deum autem quasi ad patrem et tutorem pertinent pupilli et viduae; qui ergo eos ledit, Deum laedit; qui eos pascit et curat, Deum pascit et curat. Quocirca Heliodorus collitus flagellatus fuit, quod ex avario templi bona viduarum diripere destinasset, ut *Marchab.* iii. Hinc et Plato, lib. XII *De Legibus*, ait miserorum causas proprias esse Dei, ac proinde neminem debere pupillos aut viduas affligere, ne Deum ultorem et hostem sentiat. Haec de causa S. Ignatius, in epist. ad *Tarsenses*, « viduas » appellat « altare Dei, » quia scilicet sicut in altari offeruntur sacrificia, ita et elemosynis in viduas collatis maxime placatur Deus. Quocirca Sapiens, *Prov.* xxiii, 20: « Agrum, inquit, pupillorum ne introcas: propinquus (Hebr. *קרוב*) poel, id est redemptor, vindex, qualis in lege veteri erat propinquus et cognatus) enim illorum fortis est, et ipse contra te iudicabit causam illorum. » Idcirco S. Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, Gregorius, etc., se exhibuerunt patres viduarum et pupillorum. Et S. Paulus, *Hebr.* xiii, 16: « Beneficentiae, ait, et communiois nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. »

Si beneficentia est hostia, ergo eadem est actus religionis, isque nobilissimus, puta sacrificium. Unde hanc hostiam ceteris preferens Deus: « Misericordiam, inquit, volo, et non sacrificium, » *Osae* vi, 6. Elemosynarius ergo visitans pupillos et viduas, est quasi sacerdos, victima est elemosyna, sacrificium est ipsa ejus donatio, altare est pupillus et vidua. Unde Apostolus in carcere recipiens elemosynam a Philippensibus: « Repletus sum, inquit, acceptis ab Epaphrodito, quae misistis odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo, » *Philipp.* iv, 18. Sicut enim sacrificium est quasi cibus et potus Dei, ut dixi *Levit.* ii, sic est et elemosyna: in ea enim Deus comedit et bibit per ora pauperum, pupillorum et viduarum. Ipsenim dicit dicit quae in die iudicii: « Esurivi, et dedistis mihi manducare; et

tivi, et dedistis mihi bibere, etc. Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis, » *Matth.* xxv, 40.

Ita S. Gregorius prandio inter alios pauperes exceptit angelum, ipsumque Christum in mensa, quae etiamnum Romae in ejus domo, nunc ecclesia, ostenditur et religiose visitur. Sic S. Martyrius leprosum suscipiens, Christum suscepit, teste eodem S. Gregorio, homil. 39 in *Evangelio*.

Jam vero qui viduae et pupillo consulit, sibi consulit. Nam, ut ait S. Ambrosius, *De obitu Theodosii*: « Bonum est misericors homo, qui dum aliis subvenit, sibi consulit, et in alieno remedio vulnera sua curat. » Et S. Basilius, homil. 6 in *Divescentes*: « Beneficentium gratiae, inquit, ad dantes revertuntur: dedisti esurienti, tibi consulisti: quod enim dedisti, cum auctario revertetur. »

Elemosyna enim est velut semen sparsum in agrum, quod in messe magnum dat fenus spargenti, ad eumque ingenti cum fenore redit, ut ex S. Paulo dixi II *Cor.* ix, 10. Quocirca Clemens Alexandrinus, lib. I *Pedagog.*, elemosynam comparat loco pileae, in quo pila projecta per verberationem redit ad eum qui projeceat. Et S. Chrysostomus, homil. 84 in *Joannem*: « Elemosyna, inquit, est vestis quae cum mortuo resurgit. His vestibus fulgebunt, qui tunc audiverunt: Esurientem me vidistis, et dedistis mihi manducare: haec insignis faciunt, haec conspiciunt, haec securos. » Idem, homil. 33 ad *Popul.*, hanc dat titulum: « Quod elemosyna est ars omnium questionosissima, » in qua inter alia haec ei dat Logia: « Melius est scire elemosynam, quam esse regem et diademate coronari: domos aedificat in caelis, sed permansuras. Haec te docet quomodo possis Deo similis fieri. » Idem, homil. 7 *De Penitentia*: « Elemosyna, ait, artifex est optimaque illorum propugnatrix et tutela, qui eam exercent: etenim Deo amica est, et cominus ei semper assistit: quos amaverit, his facillime gratiam impetaverit, modo non patiatur a nobis injuriam. Quomodo vero patitur? cum eam fecerimus ex rapina. » Idem, homil. 76 in II ad *Corinth.*: « Magnum, inquit, et pretiosum quid viri misericors. Ista major est gratia quam mortuos excitare: nam hic quidem tu Christo benefacis, illic autem ipse tibi. Illic debitor efficeris Dei, hic elemosyna Deum debitorem constituis. »

Mystice S. Chrysostomus in *Psalm.* xcvi, enumerat decem religionis et sacrificii species. *Primum*, inquit, sacrificium est proprie dictum, de quo Apostolus, *Ephes.* v: « Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et victimam Deo, in odorem suavitatis, » *Secundum* est martyrii, juxta illud ad *Romanos* xii: « Obsecro vos, fratres, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. » *Tertium* est deprecatio, juxta illud *Psal.* cxi: « Dirigatur oratio mea sicut incensum in coram

aspectu tuo elevatio manuum mearum, sacrificium vesperitum. » *Quartum* est laudis et hymnodiae, juxta illud *Psalm.* *xliv.* : « Immola Deo sacrificium laudis. » *Quintum* est justitiae, *Psalm.* *l.* : « Time acceptabis sacrificium justitiae. » *Sextum* est misericordiae et clemensiae, *Joan.* *oh.* *1.* : « Sacrificium (sic enim loquitur Chrysostomus) mundum et immaculatum est, visitare pauperes et orphanos in afflictione ipsorum. » *Septimum* est jubilii, *Psalm.* *xxvi.* : « Circumveni, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis. » Chrysostomus legit *jubilatiois.* *Octavum*, compunctionis, *Psalm.* *l.* : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus. » *Nonum*, humilitatis, ibidem : « Contritum et humilatum non despicias. » *Decimum*, predicationis, *Rom.* *cap.* *xv.* *vers.* *16* : « Sacrificium (græce ἱερωσύνη) id est sacris operibus, sacrificans) Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta et sanctificata in Spiritu Sancto. »

ET IMMACULATUM SE CUSTODIRE AB HOC SECCULO. — *Ἄτις τῶν κτιστῶν*, id est, a mundo. « Mundus, » sive sæculum, metonymice sumitur pro secularibus, puta pro seculari, animali et carnali vita, quales est hominum mundanorum qui se opibus, deliciis et honoribus hujus mundi ambiendis et fruendis dedunt, ac proinde conscientias suas sepe maculant avaritia, gula, libidine, ambitione, etc. Hinc in baptismo abrenuntiamus omnibus mundi pompis, ideoque induimus veste candida, monemurque eam candidam servare, referre et sistere Christo judici in ultimo mundi die. Hinc et de Sanctis Agnum sequentibus dicitur *Apoc.* *xv.* *v.* : « Sine macula enim sunt ante thronum Dei. » Insinuat S. Jacobus Christianos, cum sint in sæculo, debere cum secularibus conversari, et facile hac conversatione inquinari, ut eorum vitia ipsis affricentur. Nam, ut ait S. Leo, *serm.* *4 De Quadrag.* : « Necessè de mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere; » quin et visitando pupillos et viduas periculum esse a vanitate, avaritia, luxuria. Ergo sapienter monet ut inter eos ceterosque omnes ita versentur, ut immaculatos se servant.

Difficile enim est in mundo versari, et ab eo non inquinari : qui enim tangit picem, inquinatur ab ea. Difficile est versari in igne, et non ardere : mundus est immundus est plenusque sordibus, ut significat hic S. Jacobus : inquinat enim picem vanitatem, adurit restu cupiditatem, Unde ait Thomas Anglicus :

Mundus non mundus, quia mundos polluit, ergo, qui manet in mundo, quomodo mundus erit?

Quæres, cur religio munda sit servare se immaculatum ab hoc sæculo, sive cur Deus maxime colatur puritate conscientiae et vite? Respondeo : *Primo*, quia Deus est spiritus purissimus et a fæce terre remotissimus : decet ergo cum victima purissima, pura mundissima conscientia, talique

honoratur et gaudet, juxta illud principium Ethice Galonis :

Si deus est amicus, nobis et carmina dicunt, the tibi præcipue pura sit mente colendus,

Hinc angeli, qui sunt purissimi spiritus, purissime et perfectissime colunt Deum, adeoque totum sunt in eo amando, fruendo et laudando, ac jugiter ei accinendo : Sanctus, sanctus, sanctus, *Isaie* *vi.* *3.*

Secundo, quia deus est ipse per essentiali sanctitas; decet ergo eum victima sancta. Sancta autem est ea quæ illibata est et pura. Unde Origenes *apoc.* id est *sanctum*, derivat ab *x* privativo, et *γῆ* id est *terra*, *q. d.* Sine terra, semolus a terra terræque inquinamenti. Et S. Dionysius, *lib. De Divinis Nominibus*, *cap. xii* : « Sanctitas, inquit, est ab omni immunditia libera, et perfecta, et omnino immaculata munditia. » Hoc est quod suis ministris jubet sanctique deus : « Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos a ceteris populis, ut essetis mei, » *Levit.* *cap. xx.* *v.* De *ibi* dicta, et *cap. xxi* et *xxiii*, ubi deus tam victimas, quam sacerdotes requirit puros omnique macula carentes.

Tertio, quia religio Christiana, ac consequenter deus, quem illa proflebitur et colit, primo illo Ecclesie a vo valde honorabatur et celebrabatur apud Gentiles et Judæos toto orbe per innocentiam et puritatem vite Christianorum, ut patet ex Tertulliano, Justino, Athenagora in *Apologet.* Dicebant enim Gentiles : Quam sanctus est deus, qui tam pure et sancte a Christianis colitur, imo qui eos facit tam puros et sanctos? Id etiam num fit.

Quarto, quia qui abstrahit se a sæculo, unit se deo, et quo minus servit sæculo, eo plus servit deo, adeoque sæpe totum se deo Deique cultui mancipat. Hinc vicissim deus in puris corporibus et mentibus, quasi in domo et templo inhabitat. « An necesseis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a deo, et non estis vestri? » ait Apostolus, *1 Corinth.* *vi.* *19.* Denique : « Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt, » *Matthæi* *v.* *8.*

Porro modi et media conservandi se immaculatum in sæculo et a sæculo, sunt multa. Primum est timor Dei, ejusque judicii et vindicte, juxta illud *Psalm.* *cxviii.* *v.* *120* : « Conflige timore tuo carnes meas : a judicis enim tuis timui. » Vere S. Augustinus, *serm.* *40 in S. Joannem* : « Spes, ait, nostra non est de hoc sæculo ; non amemus sæculum. Ab amore sæculi hujus vocati sumus, ut aliud sæculum speremus et diligamus. » Item, *serm.* *13 De verbis Domini secundum Matth.* : « Attendite, ait, sæculum quasi mare, ventus validus et magna tempestas. Unicuique sua cupiditas tempestas est. Amas deum, ambulans super mare, sub pedibus tuis est timor sæculi. Amas sæculum,

absorbet te. Amatores suos vorare novit, non portare. Sed cum fluctat cupiditate cor tuum, ut vincas tuam cupiditatem, invoca Christi divinitatem. » Et mox : « Magnæ virtutis est cum felicitate lectari, magnæ felicitatis est a felicitate non vinci : si timbas, si mergi incipis, dic : Domine, pereo, libera me ; dic : Domine, pereo, ne pereas. »

Secundum, mortificatio appetituum et sensuum. Immunditia enim et macula non est in sæculo, id est secularibus opibus, deliciis et honoribus, sed in appetitu nostro, qui nimis ea amat et ambit, relicto et spreto sæpe deo. Appetitum ergo mortifica et rectifica, ita a sæculo non macularis. Unde S. Augustinus, *lib. X Confess.*, *cap. xxxi* : « Non ego immunditatem obsonii timeo, inquit, sed immunditatem cupiditatis. » Item consideratio vanitatis et brevitatis vite, omniumque honorum temporalium ; ac ex adverso veritatis et æternitatis gloriæ celestis, ac gehennæ et inferni. Hoc enim est sal, quo condiciendæ et mortificandæ sunt voluptates sæculi, juxta illud *Eccli.* *vi.* *40* : « Memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. » Quid amas sæculum, hoc est, senium? A senio enim dicitur « sæculum, » quod non est aliud, quam « ætas senescendorum hominum, » ait Varro, rerumque omnium. Alii sæculum, a sequendo derivant, eo quod sequatur se et in se revolvatur. Vere S. Augustinus in *Psal.* *xxx.* *conc.* *4* : « David ait, Accedera, ut hoc totum, quod nobis videtur, quando voluit sæculum, intelligas punctum esse. Non est diu quod habet extremum : si adhuc viveret Adam, et hodie moreretur, quid ei processet tamdiu vixisse? Ergo celeritas hæc quare? quia transeunt tempora, et quod tibi tardum est, in oculis Dei breve est. » Cur ergo amas voluptatem et honorem? dum oritur, senescit et occidit. « Filii hominum, ut quid diligitis vanitatem et queritis mendacium? » Mentitur voluptas : non voluptas est, sed dolor et angor. Mentitur rerum copia : non copia est, sed inopia verarum opum que in oculis sunt. Mentitur honor : non honor est, sed onus et sæculi ludibrium.

Tertium est constans resolutio et fortitudo ad resistendum sociis, illecebris omnibusque mundi invitamentis, quibus nos allicit illicique ad peccatum et maculandam conscientiam. Ea de Fabricio, consule Romano, vulgi erat sermo : « Facilius est solem a suo cursu, quam Fabricium a suo proposito avertere. » Testis est Plutarchus in *Apophth.* Similis fuit Cato, de quo ait Valerius Maximus, *lib. IV*, *cap. iii* : « Ex eodem nature utro et continentia nata est, et Cato. » Et C. Piso, de quo idem Valerius, *lib. III*, *cap. viii* : « Multa ait, et terribilia Piso contempsit, dum speciosum æmentis sue flecti non vult rigorem. » Et C. Marius, cænturio Augusti, qui captus ab Antonio, rogatusque quid de eo statere deberet : « Jugulari me,

inquit, jube : quia non salutis beneficio, aut mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. » Ita Valerius ibidem. Multo magis tantanti sæculo diei fidelis illud S. Pauli : « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? etc. Certus sum quia neque mors, neque vita, » etc. *Roman.* *vi.* *v.* *33.*

Quartum est sæculum quam minimum tangere ; hinc cor habemus pyramidale, cujus orificium spectat cælum, conus terram ; ut per hoc significet deus, non corde, id est amore et affectu tantum in puncto debere terram et terrena tangere, id sapiunt et faciunt Religiosi, qui totum affectum et conversationem a mundo abstrahunt, ut omnem spem et amorem in deo collocent, et cum *Psalm.* *Psal.* *lxxii.* dicant : « Mihi autem adherere deo bonum est ; » et : « Quid mihi est in cælo, et a te quid volui super terram, Deus cordis mei, et pars mea deus in æternum? » Ita Abbas Olympus apud Sophronium (vel potius Joannem Moschum), *cap. xii*, hoc salutis monitum alteri dedit : « Contine linguam et ventrem ; ac ubique sederis, debere assidue : Peregrinus sum. » Ita S. Gregorius Nazianzenus, *epist.* *51*, alias *17 Cæsarium fratrem objurat*, quod honorum cupidine delinuit, se in Juliano Apostate familiam contulerat, publicique cæarii cum susceptorat ; terget enim ut ab illa recedat : « Hinc enim esse veram gloriam, securitatem et opes, nimirum fortiter et strenue adversum tempus stare, et quam longissime se ab scelere et piculo removere. Alioqui, inquit, honores expectent in rebus majoris momenti detrimentum capies, fumique saltem, si non ignis, fies particeps, » *q. d.* Julianus idololatriæ si non culpam, certe famam et suspicionem tibi asperget.

Vis ergo immaculatus esse a sæculo? esto pergrinus in sæculo, et civis ac domesticus in cælo. Peregrinus hospitio cor suum non affigit, non inhaeret, non fruitur : quia scit se quasi peregrinum per illud transire, ac post horam in eo non fore : omnibus ergo utitur velut in transitu. Fac similiter et tu : edis, bibis, etc., ede, bibe, etc., necessitatis causa : ius utere, non fructe. Si voluptas se miscet, illa cum comestione et bibitione transeat. Noli cibo et potui affici, inhaerere, addicere cor tuum : noli de his extra prandium cogitare, ea desiderare, eorum appetitu te oblectare et pascere : ita non maculatum te. Idem dictum asilma de *quæris*, id est *amore sui*, et *quæris*, id est *amore favoris*, benevolentiae, laudis et gloriæ humanæ ; quæ aliud non est, quam exanita aura popularis meraque vanitas. Cogita illud *Psal.* *cxviii.* *v.* *96* : « Omnis consumptionis vidi finem, » et finem celerem ; « latum mandatum tuum nimis. » Id cogitabat S. Agatha, cui proinde angeli hoc epitaphium posterunt : « Mentem sanctam, spontaneam, deo honorem, et patriæ liberationem. » Vixerat enim in corpore

quasi carens corpore, quasi angelus in corpore assumpto. Et S. Barlaam, qui Josaphat regi munditiam mentis, quasi ingentis pretii thesaurum commendat apud Damascenum in *Historia*, cap. xxxix.

Denique S. Augustinus, in *Psalm. lxxviii*: « Quis, ait, non contemnat dulcedinem sæculi, inhians dulcedini vitæ æternæ? » nam, ut idem ait in *Psalm. cxxiii*: « Dulcedo hujus sæculi ad tempus faucus induleat, sed in magnam amaritudinem postea convertetur. Dulcedo autem vitæ æternæ constans est; » ideoque expers omnis tam amaritudinis quam finis, mentem implet et satiat. Quocirca S. Gregorius Nazianzenus, in *Distichis*: « Perpetuum, inquit, tibi sit hoc studium, ut mentem tuam templum Deo extruas: sic enim eum pro spiritali statua in intimo corde habebis. » Et nonnullis interjectis: « Age vero deserto universo hoc mundo, mundique sarcinis excussis, ad vitam celestem vela pande: præsertim tibi Trinitas cure sit. Alii aurum, alii argentum, alii mensas delicatas, id est vitæ ludibria in pretio habent; ego vero Christum amplissimarum opum instar duco: quem utinam aliquando mihi

contingat pura mente intueri; cætera autera mundus habeat. » Causam dedit paulo ante: « Patris verbum est homo noster, ut hujusmodi mixtionem Deum hominibus miscet: unus utriusque Deus est, hæcenus homo effectus, ut me ex mortali Deum efficiat. » Et S. Eucherius, epist. ad *Valerianum*: « Vera, ait, beatitudo est sæculi beatitudinem spernere, neglectisque terrenis in divina flagrare. » Rursum Nazianzenus, epist. 57, alias 63, exhortans Eudoxium ut, rhetorica et mundo relicto, se det vitæ puræ ac perfectæ: « Migremus, ait, hinc, viri efficiamur, somnia projiciamus, umbras pretereamus: alios occupatos tenent, jactent, ludificantur invidia, et tempus, et fortuna. Valeant throni, principatus, opes, splendores, vilis hæc et despicibilis gloria, ac denique magnæ hujus scenæ ludicra, nugæque theatricæ. Nos verbum arctissime complectamur, ac pro omnibus rebus Deum habere optemus: solum, inquam, perenne illud bonum, et nostrum; quia virtutis præmium est, Deum fieri. Ad hæc contendere et voluit. Nusquam expetuas siste, quoadusque ad illud summe expetendum et beatum bonum perveneris. »

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Transeat a religione ad fidem, quæ religionis est principium et fundamentum. De fide ergo trinæ docti. Primum, fidem non admittere acceptionem personarum, ut divitem præferat pauperi, nobis in ignobili: hæc enim recte coheret ei, quod paulo ante dixerat: Religio munda, etc., est visitare pupillos et viduas in tribulatione ipsorum, et immaculatam se custodire ab hoc sæculo. Sæculum enim præfert divitem pauperi, nolentem ignobili, hocque est ejus vitium et macula. Secundo, vers. 10, asserit fidem docere, eum qui violat unum legis præceptum, ferri omnium reum. Tertio, vers. 14 usque ad finem, multis argumentis et exemplis docet, fidem sine operibus esse inaniem et mortuam, instar cadaveris.

1. Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. 2. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu, 3. et intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: 4. nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis iudices cogitationum iniquarum? 5. Audite, fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? 6. Vos autem exonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad judicia? 7. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen quod invocatum est super vos? 8. Si tamen legem perficitis regalem secundum Scripturas: Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis; 9. si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores. 10. Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnino reus. 11. Qui enim dixit: Non moechaberis, dixit et: Non occides. Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis. 12. Sic loquimini, et sic facite, sicut per legem libertatis incipitis

judicari. 13. Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium. 14. Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? 15. Si autem frater et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, 16. dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? 17. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsis. 18. Sed dicit quis: Tu fidem habes, et ego opera habeo; ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. 19. Tu credis quoniam unus est Deus: bene facis; et dæmones credunt, et contremiscunt. 20. Vis autem scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est. 21. Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? 22. Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: et ex operibus fides consummata est. 23. Et suppleta est Scriptura, dicens: Creditit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est. 24. Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum. 25. Similiter et Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, et alia via ejiciens? 26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

4. FRATRES MEI, NOLITE IN (id est eum: potest tamen in proprie accipi, ut dicam inferius) PERSONARUM ACCEPTIONE HABERE FIDEM. — « Acceptio personarum » est vitium oppositum justitiæ distributiæ, quo quis in distribuendis officiis, dignitatibus, beneficiis, muneribus, locis, etc., non respicit meritum, nec dignitatem, sed qualitatem personæ ad rem non pertinentem ut meliora et majora det consanguineis, amicis, divitibus, nobilibus, pejora et minora exteris, inimicis, pauperibus, ignobilibus. Aliquando etiam opponitur justitiæ commutativæ, ut cum iudex litem adjudicat amico, quæ ex justitiâ adjudicanda erat inimico; et tunc inducit obligationem restitutionis.

S. Augustinus, epistola 28, hanc sententiam Jacobi refert ad eos, qui ad Episcopatum aliosque Ordines et beneficia promovent consanguineos, amicos, aut divites, postpositis exteris et pauperibus, licet dignioribus: quibus proinde fit injuria, æque ac Ecclesiæ, quæ jure majus deus, majusque auxilium a dignioribus expectabat. Quare hoc est peccatum mortale, ut docet noster Lessius *De Justitia et jure*, cap. xxxii, dub. 4. Benedictus Justinianus hic, et alii: unde graviter vetatur a Concilio Tridentino sess. xxiv, cap. 1, *De reformat.* Verum S. Jacobi sententia generalis est et omnes perstringit, qui quocumque modo divites præferunt pauperibus, hoc solo nomine quod divites sint, sive id fiat dando eis honoratiorem locum in templo, mensa, consessu publico; sive in judiciis favendo plus amicis quam exteris; sive in vectigalibus aliisque oneribus, gravando magis pauperes quam divites; sive in distribuendis officiis et beneficiis, dando illa cognatis licet indignioribus, etc. Maxime autem S. Jacobus spectat hic honorem quem multi divitibus

deferrebant, neglectis vel spretis pauperibus in communibus, ut ipse ait vers. 2, consessibus et conviviis, præsertim sacris, puta in agape, in quâ divites post Eucharistiam inter se splendide epulabantur, non expectatis vel exclusis pauperibus. Unde idem hoc eorum vitium taxat S. Paulus, I *Corinth.* xi, 21, dicens: « Unusquisque suam cenam præsumit ad manducandum; et alius quidem esurit, alius autem ebrius est: » vide ibi dicta. Hoc est enim quod vers. 3, subdit Jacobus eos dixisse diviti: « Tu sede hic bene; » pauperi autem: « Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum. »

Memorable fuit exemplum S. Martini, qui, ut inquit Severus Sulpitius, lib. 1 *Dialog.* cap. xxiii, a Maximo, tyranno ferocæ et victoriis insolenti, ad convivium invitatus, cum minister regis patetæ obtulisset, ille eam S. Martino dari jussit, exspectans et ambiens ut ab illius dextera eadem reciperet; sed vir sanctus ubi exhibit, pateram presbytero suo pariter pauperi tradidit, nullum scilicet existimans digniorem qui post se haberet: nec integrum sibi fore, si aut regem ipsorum, aut eos qui a rege erant proximi presbytero pretulisset. Quod factum rex omnesque qui aderant ita admirati sunt, ut hoc ipsum eis, in quo contempti erant, placeret, perque totum palatium celebraretur fecisse Martinum in regis prandio, quod in infamorum judicium convivii Episcoporum nemo fecisset.

Idem viderunt Gentiles Lycurgus intelligens æqualitatem et ad frugalitatem et ad concordiam in primis conducere, Spartæ novam fecit agrorum partitionem, et in singulos eives æquam portionem distribuit, ut tota Lacedæmon videretur multorum esse fratrum, qui inter se diverserant hereditatem. Eadem de causa instituit syssitia, id est convivia publica, in quibus inter omnes, potus